

ЕКСТРАДИЦІЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ КОДЕКСОМ УКРАЇНИ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

ПИРИГ Наталія Миколаївна - прокурор Київської міжрайонної екологічної прокуратури Дніпровської екологічної прокуратури

Проанализированы законодательные аспекты, особенности экстрадиции в соответствии с принципами Уголовного процессуального кодекса Украины. Рассмотрены основные проблемы, связанные с реализацией экстрадиции в соответствии с нормами уголовного процессуального права.

Ключові слова: екстрадиція, тимчасова видача, відстрочка, відмова, клопотання, запит, покарання, вирок, злочин, міжнародне співробітництво.

Актуальність обраної теми

Нинішній стан розвитку нашої держави, як повноправного учасника міжнародного співтовариства, характеризується поступовою адаптацією вітчизняного законодавства до міжнародних норм та стандартів. Україна приділяє особливу увагу співробітництву із країнами світу в напрямках боротьби із злочинністю, зокрема проводиться робота в галузі уніфікації основних положень кримінального процесуального права відповідно до міжнародних норм. Зміни законодавства націлені на профілактику та боротьбу зі злочинністю на міжнародному, внутрішньодержавному рівнях, імплементацію державою міжнародних норм та стандартів з питань правового забезпечення основних засад кримінального процесуального права.

Екстрадиція осіб, пов'язаних із кримінальними злочинами, займає особливе місце у співробітництві нашої країни в розрізі боротьби з міжнародною злочинністю, захисті правопорядку на національному

рівні. Питання та процедура екстрадиції визначена нормами Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. Нововведення щодо основних положень, потребують уточнення певних питань, а саме в межах регулювання процедури екстрадиції, також актуальною є оцінка проблем, які пов'язані із її реалізацією.

Ступінь наукової розробки теми

Проблемам регулювання процедурних питань екстрадиції в кримінальному процесуальному праві, дослідженню інституту екстрадиції та практичним напрямом її реалізації присвячена низка праць відомих вчених та правознавців, серед яких доробки Т.Александровича [5], Р.М. Валєєва [6], Б. Велчева [7], Л.Н. Галенської [9], О.Б. Демидюка [10], С. Нестеренка [13], І.П. Блищенко, Р.А. Каламкарян, І.І. Карпец [12], Д.О. Никольського [14], М.І. Смирнова [15], В.А. Уляницького [16] тощо.

Мета статті

Метою даної статті є дослідження та систематизація основних правових положень регулювання екстрадиції, а також виявлення проблем, пов'язаних з її реалізацією.

Виклад основного матеріалу

Теоретичні та практичні питання екстрадиції були і є предметом жвавих дискусій серед науковців різних рівнів. Тому до сьогодні нема єдності у позиціях вчених не лише щодо сутності та юридичної природи

даного правового інституту, а й його галузевої приналежності. Отже, з метою спроби узагальнення існуючих точок зору щодо досліджуваного інституту, його галузевої приналежності та виявлення практичних проблем реалізації звернемося до теорій юридичної науки та норм Кримінального процесуального кодексу України.

Нині існують різні наукові підходи щодо тлумачення даного правового інституту. Так, Л.Н. Галенською [9, с. 125] екстрадиція розглядається не тільки як передача осіб відповідно до кримінального, кримінального процесуального права, але й тих, які пов'язані з цивільно-правовими порушеннями. Розглянуті трактування стосуються екстрадиції не тільки як інституту кримінального процесуального права, але й інституту кримінального та міжгалузевого права.

Достатньо ґрунтовним з точки зору врахування всіх правових засад та юридичної природи досліджуваної категорії, як інституту кримінального процесуального права, є трактування екстрадиції, представлене О.Б. Демидюк. За твердженням автора [10, с. 137], процес екстрадиції є комплексом кримінально-процесуальних дій, націлених на здійснення розшуку, затримання, взяття під варту та передачу особи іншій державі згідно із встановленими міжнародними договорами, імплементованими Україною, і національним законодавством для здійснення кримінального переслідування, здійснення правосуддя або виконання вироків суду, які набули законної сили.

Зустрічаються окремі твердження, що інститут екстрадиції відноситься до кримінального права [12; 5], і її слід відносити до інституту покарання. Слід зауважити, що віднесення екстрадиції суто до інституту кримінального права є не достатньо виправданим, оскільки правова природа екстрадиції передбачає певні процесуальні дії, що обумовлює доцільність розглядати вказаний процес як категорію кримінального процесуального права.

Також в науковій літературі побутує думка, що інститут екстрадиції необхідно відносити до міжнародного права [16, с. 361; 14, с. 29], адміністративного права [12].

На нашу думку, слушною є позиція М. Смирнова [15], Б. Велчева [7] та О.Б. Демидюк [10], які відзначають, що досліджувану правову категорію найбільш доцільно відносити до інституту кримінального процесуального права. Це пояснюється, по-перше, необхідністю здійснення певних процедур, необхідних у процесі видачі осіб, пов'язаних із кримінальним судочинством, а, по-друге, особи, стосовно яких направляються запити однією країною іншій, є об'єктами правопорушення за кримінальними справами.

На найвищому законодавчому рівні питання екстрадиції визначені нормами Кримінального процесуального кодексу України. Останні зміни законодавства не вплинули на трактування даного правового інституту, а саме: відповідно до ст. 450 Кримінально-процесуального кодексу України від 28.12.1960 р, який втратив чинність [3], ст. 541 чинного Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 [2], екстрадиція трактується як видача особи державі, компетентними органами якої дана особа розшукується для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироків.

Розглянемо основні правові засади, нововведення та проблеми реалізації екстрадиції відповідно до норм Кримінального процесуального кодексу України [2]. Кримінальний процесуальний кодекс України [2] містить главу 44, присвячену регламентації видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції). У Кримінально-процесуальному кодексі України від 28.12.1960 р, який втратив чинність [3], основні правові аспекти екстрадиції регулювались главою 37.

Законодавчо передбачено наступні основні види екстрадиції:

- видача особи (екстрадиція), яка трактується у якості видачі особи іншій країні, у якій та знаходиться в розшуку за кримінальним процесуальним законодавством (ст. 541 Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 [2]);

- екстрадиція (передача) з відстрочкою. Ст. 592 Кримінального процесуального кодексу України [2] видача з відстрочкою

тракується як видача особи через певний строк після закінчення терміну досудового розслідування чи судового провадження, звільнення від покарання або його відбуття згідно з визначених законних підстав; або видача особи через певний строк після видужання, яка на момент видачі є тяжко хворою та за станом здоров'я не може бути видана без шкоди її здоров'ю;

- тимчасова видача (екстрадиція). Згідно зі ст. 579 Кримінального процесуального кодексу України [2], тимчасова видача тракується як видача на певний строк особи, яка відбуває покарання на території однієї держави, іншій державі для здійснення процесуальних дій з її участю та притягнення до кримінальної відповідальності, для запобігання закінченню строків давності або втрати доказів у кримінальній справі.

Зазначені види видачі (екстрадиції) особи також були передбачені Кримінально-процесуальним кодексом України від 28.12.1960 р, який втратив чинність [3].

Ст. 579 Кримінального процесуального кодексу України [2] передбачає здійснення тимчасової видачі особи у випадку необхідності запобігання закінченню строків давності притягнень до кримінальної відповідальності або втрати доказів за кримінальним провадженням. Необхідно відзначити, що в даній статті не тільки відсутній граничний термін тривалості тимчасової екстрадиції (90 діб), але й зазначено можливість продовження строку такої видачі. Тобто положення даної статті суперечать суті тимчасової видачі, оскільки вказана тимчасова видача необхідна виключно на визначений обмежений термін. Зважаючи на це, існує необхідність чіткої регламентації конкретних строків тимчасової видачі, та для уникнення невинуватених продовжень необхідне визначення граничного строку продовження строку такої видачі. Можна запропонувати п. 1 ст. 579 Кримінального процесуального кодексу України [2] доповнити таким положенням:

«... Граничний термін тривалості тимчасової екстрадиції – 90 діб...».

І п. 3 ст. 579 Кримінального процесуального кодексу України [2] пропонується розширити наступним положенням:

«... Граничний термін продовження тривалості тимчасової екстрадиції – 10 діб...»¹.

Актуальною проблемою реалізації екстрадиції в розрізі питань тимчасової видачі можна назвати відсутність в Кримінальному процесуальному кодексі України [2] положення, яке б передбачало обов'язкове надання іноземною державою гарантій тримання осіб, які передаються, під вартою та їх повернення в Україну. З огляду на це, ст. 579 Кримінального процесуального кодексу України [2] пропонується доповнити нормою, яка б регулювала гарантії.

Відповідно до ст. 590 Кримінального процесуального кодексу України [2], перше рішення щодо видачі приймається не судом, а центральним органом. Хоча, згідно зі ст. 591 Кримінального процесуального кодексу України [2], дане рішення може бути оскаржено до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого особа тримається під вартою, або якщо застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, до слідчого судді, у межах територіальної юрисдикції якого розташований відповідний центральний орган України. Необхідно зауважити, що умова, за якої слідчий суддя повинен розглянути скаргу протягом 5 днів з дня її надходження до суду, беручи до уваги характер питань, які розглядатимуться, вважається достатньо коротким. Можна погодитись з рекомендаціями міжнародних експертів ЄС та Ради Європи [8], що найбільш прийнятним є роз'яснення, що вказаний термін є суто формальним початком розгляду скарги, і з метою підготовки може бути використана відстрочка.

Аналіз норм Кримінального процесуального кодексу України [2] показав, що видачу осіб (екстрадицію) можна класифікувати за двома типами, серед яких виділяють:

¹ Вказані пропозиції підготовлені на підставі дослідження Висновку щодо Кримінального процесуального кодексу України від 13.04.2012 р. [2], представленого експертами Європейського Союзу та Ради Європи [8], попередніх проєктів даного кодексу.

- видачу особи за спрощеним порядком, яка може бути застосована за умов наявності письмової заяви такої особи. Письмова заява оформлюється у присутності захисника особи та затверджується слідчим суддею. Наявність письмової заяви дозволяє уникнути процедури перевірки обставин, які можуть перешкоджати здійсненню видачі (ст. 588 Кримінального процесуального кодексу України [2]). Дослідження гл. 44 показало, що основні процесуальні дії за спрощеною видачею такі: отримання від особи та затвердження слідчим суддею письмової заяви; отримання слідчим суддею підтвердження того, що заявник усвідомлює наслідки видачі та добровільно приймає рішення; передача прокурором заяви на розгляд центральному органу України; прийняття цим органом протягом трьох днів рішення про можливість застосування спрощеного порядку видачі; фактична видача особи іншій державі;

- видачу особи за звичайним порядком. Законодавчо представлено та розглянуто порядок здійснення основних етапів процесу видачі (екстрадиції) особи за звичайним порядком [2], серед яких:

1) здійснення офіційного звернення щодо встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачі такої особи;

2) проведення процедури перевірки обставин, які можуть перешкоджати здійсненню видачі;

3) офіційне прийняття рішення відповідно із запитом;

4) процес фактичної передачі особи під юрисдикцію запитуючої держави.

На першому етапі екстрадиції відбувається офіційне звернення про встановлення місця перебування на території запитуваної держави особи, яку необхідно видати, та видачу такої особи. Цей етап включає оформлення та подання запитів про видачу особи в країну, процесуальний порядок яких регламентується ст. 573-575 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Згідно із нормами кодексу запити повинні містити: клопотання із назвою органу, який звертається з проханням, причиною

та предметом звернення; документи, які додаються до клопотання:

- інформаційні відомості щодо прізвища та адреси особи, її громадянства;

- відомості щодо обставин злочину або проступку з їх відповідною кваліфікацією (засвідчені копії ухвал, вироків, інші довідки, які підтверджують причетність особи до вчинення кримінального правопорушення або містять докази щодо винуватості цієї особи у вчиненні таких правопорушень);

- довідка стосовно частини невідбутого покарання, якщо йдеться про видачу особи, яка вже відбула частину призначеного судом покарання;

- відомості щодо перебігу строків давності;

- інші відомості, які регламентуються міжнародним договором України та іноземною державою, на території якої знаходиться розшукувана особа.

Згідно із нормами п. 3 ст. 575 Кримінального процесуального кодексу України [2], клопотання та інші документи підписуються слідчим, прокурором або суддею, засвідчуються печаткою відповідного органу та перекладаються мовою, передбаченою міжнародним договором України. Відповідно до вказаного положення, переклад забезпечується слідчим, прокурором або суддею, які готують вказане клопотання. З огляду на вищезазначене, вказані особи разом із прийняттям рішення щодо підготовки відповідного клопотання повинні прийняти рішення стосовно залучення у справу перекладача. При цьому, запрошеного перекладача в обов'язковому порядку необхідно ознайомити із його обов'язками, правами, повідомити стосовно відповідальності за завідомо неправдивий переклад або розголошення відомостей, які він отримує під час здійснення перекладу.

У відповідності до вимог положення п. 3 ст. 575 Кримінального процесуального кодексу України [2], документи та клопотання перекладаються мовою, яка передбачена міжнародними договорами України. Хоча, як справедливо зауважує Т.М. Кузик [11], не всіма міжнародними договорами України щодо взаємодопомоги в кримінальних справах передбачається необхід-

ність перекладу клопотання та документів, що додаються. А саме, існують такі договори, вимоги яких передбачають переклад мовою запитованої сторони лише запитів щодо надання допомоги [4]. Як свідчить практика, це є проблемами при застосуванні цих договорів та виконанні певного запиту. З огляду на вищезазначене, доцільним є доповнення п. 3 ст. 575 Кримінального процесуального кодексу України [2] обов'язком слідчого, прокурора та судді забезпечувати переклад клопотання та відповідних документів на мову запитованої сторони.

Етап перевірки обставин, які можуть перешкоджати здійсненню видачі (екстрадиційної перевірки) регламентується ст. 587 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Дану процедуру здійснюють центральним органом України або за його дорученням чи зверненням прокуратури Автономної Республіки Крим, області, міст Києва і Севастополя. Отримані в процесі екстрадиційної перевірки матеріали та висновок щодо результатів перевірки надсилаються відповідному центральному органу України. У п. 2 ст. 587 Кримінального процесуального кодексу України [2] зазначено, що строк екстрадиційної перевірки складає шістьдцять днів із можливим продовженням відповідним центральним органом України. У п. 2 ст. 465 Кримінально-процесуального кодексу України від 28.12.1960 р, який втратив чинність [3] цей строк складав тридцять днів із можливим продовженням відповідним центральним органом.

Можливість подовження строку екстрадиційної перевірки без пояснень причин та мотивів (п. 2 ст. 587 Кримінального процесуального кодексу України [2]), на думку автора, є недостатньо обґрунтованим. На думку автора, ст. 587 необхідно доповнити поясненням, що подовження строку екстрадиційної перевірки може бути продовжене у зв'язку із тим, що орган іноземної держави, який звертається до України щодо екстрадиції особи, не представив у строки та в повній мірі вичерпну інформацію, необхідну для екстрадиційної перевірки. З огляду на це, екстрадиційна перевірка може бути

продовжена на термін додаткового доуточнення роз'яснень від певного органу іноземної країни. При цьому, необхідно зазначити, що вказаний термін слід визначити законодавчо. Або якщо відповідний орган іноземної країни не може надати певних роз'яснень, екстрадиційна перевірка повинна бути завершена у строк шістьдцять днів.

Етап офіційного прийняття рішення відповідно із запитом регламентується ст. 590 Кримінального процесуального кодексу України [2]. На даному етапі центральним органом України приймається рішення щодо видачі особи (екстрадиції) або відмови у видачі (екстрадиції) іноземній державі. Це рішення приймається керівником центрального органу України або уповноваженою ним особою. Результати офіційного рішення щодо екстрадиції або відмови в екстрадиції центральний орган України повідомляє компетентному органу іноземної держави та особі, стосовно якої прийнято це рішення.

У випадку, якщо прийнято рішення щодо екстрадиції особи, останній вручається копія цього рішення. У п. 3 ст. 467 Кримінально-процесуального кодексу України від 28.12.1960 р, який втратив чинність [3] зазначено, що, якщо впродовж семи днів дане рішення не оскаржено до суду, здійснюється фактична видача цієї особи компетентним органам іноземної держави. Згідно із п. 3 ст. 590 Кримінального процесуального кодексу України [2], вказаний строк продовжено до десяти днів. Це нововведення, на думку автора, є достатньо обґрунтованим та націленим на захист прав та свобод особистості.

Етап фактичної передачі особи під юрисдикцію запитуючої держави регулюється ст. 593 Кримінального процесуального кодексу України [2]. Законодавчо визначено, що після набуття чинності прийнятого рішення щодо екстрадиції, центральний орган України здійснює відповідні розпорядження компетентним органам для здійснення фактичної передачі особи. Визначено строк фактичної передачі, який складає п'ятнадцять днів, та зазначено, що граничний строк продовження фактичної передачі може бути продовжено до трид-

п'яти днів. Також враховано можливість визначення нової дати фактичної передачі особи, у разі якщо компетентний орган іноземної держави не може здійснити її прийняття з причин, які не залежать від цього органу.

Необхідно відзначити, що згідно із ст. 44-48 Кримінального процесуального кодексу України [2] та відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1], захисник бере участь у екстрадиційних заходах на загальних засадах. Кримінальним процесуальним кодексом України [1] визначені певні особливості участі захисника у процесі видачі особи (екстрадиції). А саме, розшукувана іншою країною особа має право на захисника на будь-якому етапі її видачі (екстрадиції), хоча не пізніше ніж з моменту затримання. При цьому, на відміну від загальних прав, визначених ст. 48 Кримінального процесуального кодексу України [2], під час участі в екстрадиційних заходах захисник не може бути присутнім на допитах підозрюваного, обвинуваченого та при виконанні інших слідчих дій, виконуваних з їх участю або за їх клопотанням чи клопотанням самого захисника та при виконанні інших слідчих дій. Додатково слід відзначити, що захисник у екстрадиційних заходах не має права застосовувати науково-технічні засоби при провадженні слідчих дій, виступати в судових дебатах. Окрім цього, законодавчо визначено перелік прав захисника осіб у екстрадиційних заходах.

Висновки

Вивчення норм Кримінального процесуального кодексу України [2] щодо регулювання видачі осіб (екстрадиції) дозволило систематизувати основні види екстрадиції. Дослідження регламентування основних етапів екстрадиції дало можливість провести порівняння порядку їх здійснення за діючим Кримінальним процесуальним кодексом України від 13.04.2012 р. [2] та Кримінально-процесуальним кодексом України від 28.12.1960 р, який втратив чинність [3].

Було доведено, що інститут екстради-

ції з огляду на сутність, правову природу найбільш доцільно відносити до інституту кримінального процесуального права. Систематизація наукових підходів, вивчення нормативно-правової природи дозволило виокремити найбільш ґрунтовне та змістовне трактування даної правової категорії.

Аналіз основних положень Кримінального процесуального кодексу України щодо нормативних засад реалізації екстрадиції дозволив виділити основні проблеми та недоліки законодавчих норм, усунення яких дасть змогу підвищити рівень правового забезпечення видачі осіб-правопорушників, та забезпечити уніфікацію вітчизняного законодавства до міжнародних норм права.

Література

1. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. № 1001-05 (із змінами та доповненнями) (втратив чинність) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1001-05/page>
4. Договір між Україною та Республікою Панама про видачу правопорушників від 04.11.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show?nreg=591_008&find.
5. Александрович Т. Выдача преступников и ее значение в борьбе с международным терроризмом: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – М., 1986. – 24 с.
6. Валеев Р.М. Выдача преступников в современном международном праве. – Казань, 1976. – 180 с.
7. Велчев Б. «Политические преступления» в международном уголовном праве // Международная жизнь. – 1999. – № 5. – С. 79
8. Висновок щодо Кримінального про-

АНОТАЦІЯ

Проаналізовані нормативно-правові положення та процедура екстрадиції згідно з Кримінальним процесуальним кодексом України. Розглянуто основні проблеми, пов'язані з реалізацією екстрадиції відповідно до норм кримінального процесуального права.

SUMMARY

Legislative aspects, features of delivery of persons, are analysed in accordance with principles of the Criminal judicial code of Ukraine. The basic problems related to realization of delivery of persons under right criminal judicial law are considered.

цесуального кодексу України (прийнятого Верховною Радою України в останньому читанні 13 квітня 2012 року). – Страсбург, 2012. – 40 с.

9. Галенская Л.Н. Международная борьба с преступностью. – М.: Международные отношения, 1972. – 176 с.

10. Демидюк О.Б. Экстрадиция как институт криминально-процессуального права // Вісник Академії адвокатури України. – 2011. – № 2 (21). – С. 134-138

11. Кузик Т.М. Окремі аспекти участі перекладача під час надання міжнародної правової допомоги щодо видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2013. – №1(7). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2013/>

n1/13ktmvkr.pdf

12. Международное уголовное право / И.П. Блищенко, Р.А. Каламкарян, И.И. Карпец [и др.]; отв. ред. акад. В.Н. Кудрявцев. – М.: Наука, 1995. – 172 с.

13. Нестеренко С. Правова природа інституту видачі (екстрадиції) // Кримінальне право. – 2009. – № 11. – С. 167-169

14. Никольский Д. О выдаче преступниковъ по началамъ международного права. – СПб: Типография М.М. Стасюлевича, 1884. – 559 с.

15. Смирнов М. И. Понятие и правовая природа выдачи (экстрадиции) // Прокурорская и следственная практика. – 2006. – № 3/4. – С. 99-115.

16. Уляницкий В.А. Международное право // Золотой фонд науки международного права. – Т. III. – М.: Международные отношения, 2010. – 488 с.